

ταμέναι σειραὶ τῶν τεραστίως ἐπηρομένων ὀρέων, τὰ μακρὰ καὶ εὐρέα τῶν βράχων στρώματα, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν κεῖνται, πλυχίως, ἄλλοι δὲ ἀνάποδα καὶ ἄλλοι λοξῶς· μαρτυρεῖ τέλος πάντων ἄλλη μεγάλη ἀνωμαλία εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἣτις διακόπτεται ἀπὸ πελάγη, λίμνας, στενάς νήσους καὶ ὄρη.

Δοξάζει ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀπέραντος· ὅτι τὸ μέγα τοῦτο πᾶν δὲν ἔχει οὔτε μέσον, οὔτε ἄκρας, καὶ ὅτι ἀπ' ὁποιοῦνδήποτε μέρος καὶ ἂν φαντασθῆ τις εἰς τὸν κόσμον μένει ἀκόμη διάστημα ἄμετρον νὰ διατρέξῃ χωρὶς ποτε νὰ εἰσπορέσῃ νὰ εὕρῃ τὸ πέρας.

Εἶναι μωρία, ἔλεγε, νὰ θαρρήῃ τις ὅτι οἱ θεοὶ ἐκτμῶν τὸν κόσμον διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων· ὅτι δὲν εἰκάζεται ἂν, ἀφοῦ πολὺν καιρὸν ἔμειναν εἰς ἡσυχίαν, ἐστοχάσθησαν ν' ἀλλάξουν τὸν πρῶτον τρόπον τῆς ζωῆς των, καὶ νὰ μεταχειρισθῶσιν ἄλλον διαφοροετικόν, καὶ ὅτι μολοντοῦτο εἶναι πολλὰ εὐκόλον νὰ κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ἐλλείμματα ὅσα εἰς αὐτὸν βλέπομεν, ὅτι δὲν εἶναι θεοῦ ἔργον.

Ἐνόμισεν ὅτι ἡ γῆ ἐγέννησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ὡς καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη γεννᾷ πόντικους, ἀσπάλλακας, σκώληκας καὶ ἔντομα παντοῖα. Διςχυρίζεται δὲ ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁπότεν ἦτον ἀκόμη ἀκμαία, ἦτο καὶ παχεῖα καὶ νιτρῶδης, καὶ ὅτι, κατ' ὀλίγον θερμάναντος αὐτὴν τοῦ ἡλίου, ἐσκεπάσθη ἀπὸ χόρτα καὶ θάμνους· ὅτι πλῆθος ἐξογκωμάτων ἤρχισαν νὰ ὑφόνωνται ἀπὸ τὸ ἔλαφρον ὡς ἀμάνιται, καὶ ὅτι μετὰ καιρὸν, ὅτε ἕκαστον τῶν οἰδημάτων ἦτο φθασμένον εἰς ὠριμότητα, τὸ ἐπικαλύπτον δέρμα διεσχίζετο, καὶ παρευθὺς ἐφαίνετο προβαῖνον ἐκείθεν μικρόν τι ζῶον, τὸ ὁποῖον κατ' ὀλίγον ὑποχωροῦν ἀπὸ τὸν ὑγρὸν τόπον, εἶεν ἀρτίως παρήχθη, ἤρχιζε ν' ἀναπνεῖ· ἡ δὲ γῆ

ἔβρυσεν ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ῥύακας γάλακτος πρὸς τροφήν αὐτῶν τῶν ζωϊδίων.

Μεταξὺ δὲ τῶν παντοίων καὶ πολυαριθμῶν ζώων, εὕρισκοντο τερατώδη πολλά· τὰ μὲν χωρὶς πόδας, τὰ δὲ ἀκέραλα· ἄλλα δὲ ἔχουσιν στόμα, καὶ ἄλλα ἔχοντα συγκολλημένα εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ σώματος τῶν τὰ μέλη τῶν τοιοῦτοτρόπως, ὥστε πολλά ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν μὴ δυνάμενα νὰ τραποῦν ἢ νὰ πληθύνουν τὸ εἶδος τῶν διὰ τῆς συνουσίας τῶν δύο φύλων. Τέλος πάντων δὲν ἔμειναν εἰμὴ τὰ ὑγιῶς μορφωμένα, καὶ ταῦτα εἶναι τὰ εἶδη ὧν ἔχομεν ἀκόμη σήμερον.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην τοῦ κόσμου κατάστασιν, τὸ ψῦχος, ἡ θερμότης καὶ αἱ ἀκρασίαι δὲν ἦσαν βίαια ὅσον τὴν σήμερον, διότι ὅλα ταῦτα εὕρισκοντο ἔτι εἰς τὴν καινότητά των καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο. Οἱ δὲ ἐξεληθόντες ἐκ τῆς γῆς ἄνθρωποι, ἦσαν πολὺ πλεόν ῥωμαλέοι ἀπὸ ἡμᾶς· τὸ δὲ σῶμά των, ἐκαλύπτετο ὅλον ἀπὸ τρίχας ὀρθουμένας ὡς τοῦ ἀγριοχοίρου. Οὔτε ἡ κκκὴ τροφή οὔτε τῶν ὠρῶν ἡ δριμύτης τοὺς ἠνώγλουν· δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὴν χρῆσιν τῶν ἐνδυμάτων· ἐκοιμῶντο γυμνοὶ κατὰ γῆς ὅπουδῆποτε ἡ νύξ κατελάμβανεν αὐτούς· ἐκρύπτοντο ὑποκάτω μικρῶν θάμνων διὰ νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ τὴν βροχὴν· δὲν εἶχαν εἰσέτι καμμίαν κοινωνίαν· καθεὶς ἐφρόντιζε περὶ ἑαυτοῦ, καθεὶς εἰρμάζετο μόνον διὰ νὰ πορευθῆ ἰδίως τὰ ἐπιτήδεια. Ἡ γῆ εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναδρασθήσει δάση μεγάλα, τῶν ὁπίων καὶ ἐκάστην ἠύξανοντο τὰ δένδρα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ζῶσι μὲ βαλάνους κόμμαρα καὶ ἀγριόμηλα. Ἐμάχοντο πολλάκις μὲ τοὺς ἀγριοχοίρους καὶ μὲ τοὺς λέοντας· ἠνώθησαν εἰς ἕν πολλοὶ διὰ ν' ἀσφαλίζονται ἀπὸ τὰ θηρία. Ἐκτίσαν μικρὰς καλύβας, ἐνησχολήθησαν εἰς τὸ

κυνήγιον, κ' εὗρηκαν τρόπον νὰ κατασκευάζουν ἐνδύματα μὲ τῶν ζώων τὰ δέρματα, τὰ ὅποια ἐφόρευον. Ἐκαστο ἐκλεξε τὴν γυναῖκά του, κ' ἔζη μ' αὐτὴν ἰδιάζων. Ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν τέκνα, τὰ ὅποια μὲ τὰ χυδαύματά των ἠμέρευσαν τὴν ἀγριότητα τῶν πατέρων των. Ἴδου ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν κοινωνιῶν. Οἱ γείτονες ἀκολούθως ἐπιλιώθησαν μὲ τοὺς γείτονάς των καὶ ἐπαύσαν νὰ προξενοῦν βλάβας ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον. Κατὰ πρῶτον ἐδακτυλοδείκτουσιν τὰ πράγματα ὅσων εἶχον ἀνάγκην πρὸς χρῆσιν των μετὰ ταῦτα ἐφεύρον ὀνόματα τινὰ, τὰ ὅποια ἐδίδον ἀπλῶς καὶ ὡς ἔσυχον εἰς κάθε πρᾶγμα μ' αὐτὰ ἐσυνέστη ποῦσιν αὐτὰ διὰ λέκτον, τὴν ὅποιαν ἐμεταχειρίζοντο διὰ νὰ κοινωνοῦν τὰς βουλήσεις των.

Ὁ ἥλιος τοὺς ἔκαμε νὰ γνωρίσουν τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς πρὸ τοῦ νὰ τὸ εὖρωσιν. Εἰς τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀστέρου τούτου ἔβησαν κατ' ἀρχῆς τὰ κρέατα, τὰ ὅποια ἔβερναν ἀπὸ τὸ κυνήγιον· ἀλλὰ μίαν ἡμέραν ἔπεσεν ἀπτραπὴ ἐπὶ τινος χυσίμου πράγματος καὶ τὸ κατέφλεξεν ἀμέσως. Παρεῖθ' οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἤδη ἐγνώριζαν τὴν ὠφέλειαν τοῦ πυρὸς, ὅχι μόνον δὲν τὸ ἐσθεσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ διετήρησαν· καθείς ἐπῆρεν ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν καλύβη του καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθη διὰ νὰ ἐβήσῃ ὅ,τι εἶχε νὰ φάγῃ.

Ἐκτισαν ἔπειτα πόλεις, καὶ ἤρχισαν νὰ διαμοιράζωνται τὰς γαῖας, πλὴν μὲ ἀνισότητα· οἱ δυνατώτεροι ἢ ἀξιωματικώτεροι ἔλαβον τὰς καλλήτερας μερίδας· κατέστησαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς, ἐβίβασαν τοὺς ἄλλους νὰ τὸνς ὑπακούωσι καὶ οἰκοδόμησαν ἀκροπόλεις διὰ ν' ἀποφεύγουν τῶν γειτόνων των τὰς ἐπιβουλὰς.

Οἱ ἄνθρωποι κατ' ἐκείνην τὴν καιρὸν, ἄλλην ὑπεράσπιν δὲν εἶχαν παρὰ τὰς χεῖρας, τοὺ ὄνυχας, τοὺς ἰσθμύδας

των, καὶ λίθους ἢ ῥάβδους. Ἰδοὺ τὰ ὄπλα των διὰ τῶν ὁπρίων διέλυον τοὺς πολεμίους των.

Καύσαντες δάστη τινα, εἶδαν μέταλλον ῥέον διὰ τῷ φλεβῶν τῆς γῆς εἰς μικροὺς λάκκους ὅπου καὶ ἔπιζεν. Ἡ λάμψις τοῦ μετάλλου ἐπροξένισεν εἰς αὐτοὺς ἔκπληξιν· ἐκ δὲ τῆς ῥαῆς του ἐνόησαν ὅτι ἐδύνατο διὰ τοῦ πυρὸς νὰ κάμωσιν ὅ,τι ἤθελουν· ὅθεν ἄλλο κατὰ πρῶτον δὲν ἐστοχάσθησαν παρά νὰ κατασκευάσωσιν ὄπλα, καὶ διὰ τοῦτο ὑπελήφθησαν μᾶλλον τὸν χαλκὸν παρά τὸ χρυσίον· διότι τὰ ἐκ τοῦ χαλκοῦ ὄπλα ἦσαν πολὺ πλέον κοπτερά παρά τὰ ἐκ τοῦ χρυσίου. Ἐπομένως ἔκαμην χαλινούς διὰ τοὺς ἵππους, ὑνία πρὸς ἐργασίαν τῆς γῆς καὶ τέλος ὅσα τότε ἐχρειαζόντο.

Πρὸ τῆς ἐφευρίσκειν τοῦ σιδήρου, ἔκαμην φορέματα ἐκ διαφόρων προγραμάτων, τὰ ὁποῖα ὁμοῦ συνέλεξαν· μαθίντες ὁμοῦ νὰ μεταχειρίζονται παντοῖως τὸ μέταλλον τοῦτο, εὗρηκαν τρόπον νὰ κάμωσιν ὑράσματα λίνου καὶ νήματα πρὸς χρείαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἰδίᾳ ρύτις ἐδίδαξε τὴν χρῆσιν τοῦ σπέρειν. Οἱ ἄνθρωποι ἀπ' ἀρχῆς κόπυον, ἐπερατήρησαν ὅτι οἱ βάλανοι πίπτοντες ἐκ τῶν δρυῶν παρήγαγον δένδρα ὅμοια μὲ τὰς αὐτὰς δρῦς· ὅταν δὲ ἤλελαν νὰ γείνουν δρῦς εἰς κἀνὲν μέρος, ἔσπερνον ἐκεῖτε βελάνους. Τοῦτο αὐτὸ ἐθεώρησαν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα φυτὰ καλεῖς ἤρχιστε παρευθὺς νὰ σπέρνη σπῆρον τῶν προγραμάτων ἐκείων τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην· Ἰδέσθε δὲ ὅτι πάντα ἀνεφύοντο μάλιστα ὁπόταν ἡ γῆ ἦτο καλῶς καλλιεργημένη, ἤρχισαν ἕκαστος ἰδιαιτέρως νὰ καταγίνεται εἰς τὴν γεωργίαν.

Δεξιότης καὶ ῥόμη, ταῦτα ὑπερίσχυον ἕως τότε· ἀλλ ὅτε τὸ χρυσίον παρεισῆχθη εἰς ἔθνος καὶ ὅλος ὁ κόσμος κα-

τελήθη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ μετάλλου τούτου, καθεὶς ἐφρόντισε νὰ συνάξῃ ἐκ τούτου. Τινὲς ἐπλούτησαν παρὰδόξως, καὶ ὁ λαὸς παρκεπήσαντες εὐκόλως τοὺς πρώτους βασιλεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν προσηλωμένοι καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἰς ἄλλο δὲν συνίστατο παρὰ εἰς τὴν δεξιότητα καὶ ἰσχύον, ἐπροσκολλήθησαν εἰς τοὺς πλουσίους. Οἱ βασιλεῖς ἐφρονεῦθον, καὶ ἡ κυβέρνησις κατεστάθη ἔκτοτε δημοκρατικὴ. Ἐτέθησαν νόμοι, καὶ ἐκλέχθησαν ἄρχοντες νομοτελεσταὶ καὶ φροτισταὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

Ἡ ἀγριότης τῶν πρώτων λαῶν ἐχάνετο καὶ ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν ἠϋξάνετο. Ἦρχισαν νὰ κάμνουν συμπόσια, καὶ, ἀρῶν καλῶς ἐτρῶγαν, εὐφραίνοντο ἀκούοντες κελαδοῦντα τὰ στρουθία· ἐφιλοτιμοῦντο δὲ νὰ τὰ μιμηθῶσι κ' ἐβύθιζαν ἄσμαατα εἰς τοὺς αὐτοὺς ἤχους, τοὺς ὁποίους εἶχαν μάθει ἀπὸ τὰ πουλία.

Οἱ ἄνεμοι, οἵτινες ἀπετέλουν εὐάρεστόν τι σύρισμα διερχόμενοι διὰ τῶν καλάμων, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῶν αὐλῶν, καὶ ὁ θαυμασμὸς διὰ τὰ οὐράνια ἔδωκε νόξιν εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν, καὶ οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἀστρονομία.

Ἡ φιλαργυρία ἐμίθη εἰς τὰ ἦθη των. Ἐκαμν μεταξὺ των πολέμους διὰ ν' ἀποστερήσῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον τῆς παρουσίας του. Ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν ποιηταὶ γράφοντες τὰς ὠραίας πράξεις ὅσαι ἔγειναν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ζωγράφοι ζωγραφίζοντες αὐτάς. Ἡ ἡσυχία τέλος πάντων καὶ ἡ μεγάλη ἀνεσις, τὰ ὁποῖα ἀπέλειπον ἔπειτα, τοὺς ἐχορήγητε τὸν τρόπον νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὰς τέχνας, τὰς ὁποίας ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε νὰ εὕρωσι, καὶ νὰ ἐρεῦρωσιν ἔτι ἄλλας πρὸς τοῦ βίου τὴν εὐπορίαν.

Διατί δὲ ἡ γῆ δὲν γεννᾷ καὶ τώρα ἀνθρώπους, λέγοντας,

σκόλους, ὁ Ἐπίκουρος ἀποκρίνεται, ὅτι τῆς γῆς ἡ γονιμότης εἶν' ἐξυγντιμένη· ὅτι γυνὴ ἠλικιωμένη δὲν τεκνοποιεῖ πλέον· ὅτι γῆ μὴ καλλιεργηθεῖσα ποτὲ καρποφορεῖ πολὺ περισσότερον τοὺς πρώτους χρόνους παρὰ ἔπειτα· ὅτι, τέλος πάντων, ἐκριζωθέντος δάσους τινός, τὸ γήπεδον δὲν βλαστάνει πλέον δένδρα τοῦ αὐτοῦ γένους μετὰ ἐκριζωθέντα, ἀλλὰ μόνον ἄλλα εὐτελῆ ὡς τ' ἄγρια δένδρα· ἰδίαι, ἀκάνθας καὶ τριβόλους. Ἴσως δὲ ἀκόμη καὶ τώρα γεννῶνται ἀπὸ τῆν γῆν δατύποδες, λαγοὶ, ἀλώπεκες, ἀγριοχειρεῖ, καὶ ἄλλα συμπλήρη ζῶα· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀκολουθεῖ εἰς τόπους μακρινούς, καὶ μᾶς εἶναι ἄγνωστον, δὲν πιστεύομεν ἂν γίνεσθαι, καθὼς, εἰ δὲν εἴχαμεν ποτὲ ἰδεῖ ἄλλους ποντικούς παρὰ τοὺς γεννωμένους ἐκ ποντικῶν, δὲν ἠθέλαμεν πιστεύσει ὅτι εὐρίσκονται τινὲς γηγενεῖς.

Οἱ φιλόσοφοι διαφωνοῦν μεταξὺ των ὡς πρὸς τὸν κανόνα τὸν ὁποῖον ἔχομεν διὰ νὰ γνωρίζομεν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ Ἐπίκουρος δυσχυρίζεται ὅτι δὲν εἶναι ἄλλη μεγαλύτερα βεβαιότης παρὰ τὴν προερχομένην ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ὅτι δὲν γνωρίζομεν τίποτε εἰμὴ δι' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἄλλο σημεῖον δὲν ἔχομεν διὰ νὰ διακρίνωμεν τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς.

Αἱ περὶ νοός δοξασίαι τοῦ εἶναι αἱ ἀκλόουθοι. Δοξάζει ὅτι κατ' ἀρχὰς οὗτος δὲν ἔχει κάμμίαν ιδέαν, ἀλλ' ὁμοιάζει μετὰ τράπεζαν ἐπίπεδον. Ὅταν δὲ μορφωθῶσι τὰ σωματικὰ ὄργανα, αἱ γνώσεις γεννῶνται κατ' ὀλίγον, καὶ δύναται νὰ συλλογίζεσθαι περὶ πραγμάτων ἀπόντων· διὰ τοῦτο εἶναι δυνατόν ν' ἀπατάται ἐκλαμβάνων ὡς ἀπὸν τὸ παρὸν, ἢ καὶ τὸ μὴ παντάπασιν ὑπάρχον. Ἐξ ἐναντίας αἱ αἰσθήσεις μᾶς παρατηροῦν τὰ πραγματικῶς παρόντα ἀντικείμενα, καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν λαμβάνονται ποτε ὡς πρὸς

τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀντικειμένου· διὰ τοῦτο λέγει ὅτι εἶναι παράφρων ὅς τις δὲν μεταχειρίζεται, ἐν τυχούτῃ περιστάσει, τὰς κισθήσεις του διὰ τὰ εὖρη λόγους (raisons).

Κατὰ πολλοὺς τρόπους ἐξηγοῦν τὴν ὄρασιν οἱ φιλόσοφοι· ὁ δὲ Επίκουρος δοξάζει ὅτι ἀποσπῶνται ἀδικλείπτως ἀπ' ὅλα τὰ σώματα πολλὰί ἐπιφάνειαι ὅμοιαι μ' αὐτὰ τὰ σώματα, αἱ ὁποῖαι πληροῦσι τὴν ἀέρα, καὶ δι' αὐτῶν βλέπομεν τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα.

Δοξάζει ὅτι ἡ ὄσμη, ἡ θερμότης, ὁ ἦχος, τὸ φῶς, καὶ ἄλλαι ἐπαισθηταὶ ιδιότητες, δὲν εἶναι ἀπλᾶί τῆς ψυχῆς καταλήψεις, ἀλλ' τι πάντα εἶναι πραγματικῶς ἔξω ἀπὸ ἡμᾶς καθ' ὃν τρόπον μᾶς φαίνονται, καὶ ὅτι ποσότης τίς ὅλης νοουμένης, καὶ ὅπω, διηποτε κινουμένης, εἶναι τῶντι ὄσμη, θερμότης, φῶς, ἀνεξαρτήτως παντός εἶδους ζώων. Ὅτι, παρ. χαρ. τὰ μύρια διηνεκῶς ἀποσπῶμεν ἀπὸ τὰ ἀνθη πρασιᾶς τινος περιπολοῦν τὸν ἀέρα μ' εὐοδίαν, παρομοίαν μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος ἤθελεν αἰσθᾶσθαι εἰάν ἐπεριπάτε, τότε εἰς τὴν πρασιάν· ὅ·ι, ἠγρουμένου τινὸς κώδωνος, πληροῦται ὁ περίξ ἀπὸ βόμβους ὄξεις ὁμοίους μὲ τοὺς ὁποῖους τότε ἀκούομεν· ὅποτε δὲ ὁ ἥλιος ἀνατελλῆ, φαίνεται εἰς τὸν ἀέρα λάμπον τι παραπλήσιον μὲ τὸ βλέπόμενον, κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν φῶς· ὅτι τέλος πάντων εἰάν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα φαίνεται διαφόρως εἰς διάφρα δύο ζῶα, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι διάφορος ὁ ἐσωτερικὸς σχηματισμὸς αὐτῶν τῶν ζώων. Ἄν τῆς ἰτέας τὰ φύλλα, παρ. χαρ. φαίνονται πικρὰ μὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον, γλυκία δὲ εἰς τὴν αἶγα, ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ αἶξ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἐνδοθεν διοργάνωσιν. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ διὰ τοὺς ὄρτυγας καὶ ἀνθρώπους, ἐκ τῶν ὁποῖων οἱ κρῶτοι παχύνονται μὲ τὸ κώνειον, οἱ δὲ θανατόνονται

Οἱ Στωικοὶ, οἵτινες ἐπηγγέλονται ἀρετὴν αὐστηροτάτην καὶ οἱ ὅποιοι ἀληθῶς ἔγεμον ματαιότητος, ἐζηλοτύπησαν τὸν Ἐπίκουρον διὰ τὸ πολυάριθμον τῶν φίλων καὶ μαθητῶν, οἵτινες ἐπρωτηλόνοιο εἰς αὐτὸν τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία ἦτο περιπλέον πολλὰ διαρρηκτικὴ τῆς ἐδικῆς των. Ἐνίργησαν ὅ,τι ἐδύναντο διὰ νὰ τὸν θεατρίσουν καὶ μάλιστα ἐνέσπειραν εἰς τα βιβλία των διαφόρους κατ' αὐτοῦ συκεφαντί-
 ρας. Τούτου ἕνεκα οἱ μεταγενέστεροι, οἵτινες δὲν τὸν ἐγνώρισαν εἰμὴ διὰ τῶν Στωικῶν τῆς ὁδοῦ, προκαταληφθέντες ἐνόμισαν ὡς ἀκόλαστον ἄνδρα, ὅς τις ὑπῆρξε παράδειγμα ἐγκρατείας καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἤθη ἦσαν πάντοτε κανονισμένα.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος μαρτυρεῖ λαμπρῶς περὶ τῆς ἀγνείας τοῦ φιλοσόφου τούτου. « Ὁ Ἐπίκουρος, λέγει ὁ πατήρ οὗτος τῆς Ἐκκλησίας, εἶπεν ὅτι τὸ τέλος ὅπου ὅλοι τείνουν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἡ ἡδονή· διὰ νὰ μὴ νομισθῇ δὲ ἡδονὴ τρυφηλὴ, ἐζη πάντοτε σωφρονέστατα καὶ τακτικώτατα βεβαιόνων τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ διὰ τῶν ἠθῶν του ».

Δὲν ἠθέλητέ ποτε ὁ Ἐπίκουρος νὰ ἐπέμψῃ εἰς τὰ πράγματα τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ἐπρόκρινε τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὸν ἡσυχον βίον ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν ὑποθέσεων. Οἱ ἄνδριάιτες, ὅσους οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀνήγειραν δημοσίως, ἐμαρτύρουν ὅχι ὀλίγον τὴν ἐξάρετον ὑπόληψιν τὴν ὁποίαν εἶχαν εἰς αὐτὸν τὸν φιλόσοφον. Ὅσοι ἦσαν εἰς αὐτὸν προσηλωμένοι ποτὲ δὲν τὴν παρήτησαν, ἐξαιρουμένου τοῦ Μητροδώρου ὅς τις τὸν ἀρῆκε διὰ νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν παρὰ τῷ Κρανεάδῃ. Μετὰ ἐξ ὁμοῦ μηνῶν, ἐπανῆλθεν ἀμέσως καὶ κῆρε τὸν Ἐπίκουρον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔμεινε μέχρι τῆς τελευταίας του, ἥτις ἠκολούθησεν ὀλίγον πρὸ τῆς τελευταίας τοῦ Ἐπικούρου. Ἡ σχολὴ του ἔμεινεν εἰς τὴν αὐτὴν πάντοτε λαμπρότητα, ὡς καὶ ὅταν αἱ ἄλλαι ἦσαν σχεδὸν ἡμελημένα.

Εἰς ἡλικίαν ἐβδομήκοντα δύο ἐτῶν, ἠσθένησεν εἰς Ἀθήνας, οὗ δὲν διελείπε διδάσκων· ἡ ἀσθένειά του δὲ ἦτο δυσουρία τις ἀλγεινοτάτη καὶ μ' ὅσα ταῦτα ὑπέφερε τὰ πάντα μ' ἄκραν γαλήνην. Ἐννοήσας δὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἠλευθέρωσε μέρος τῶν δούλων του, διέθεσε τὴν περιουσίαν του, διέταξε νὰ ἐορτάζεται κατ' ἔτος ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων του, τὴν δεκάτην τοῦ Γαμηλιῶνος μηνός, ἀφῆκε τὸν κῆπον καὶ τὰ βιβλία του εἰς τὸν Ἔρμαχον τὸν Μιτυληναῖον, ὃς τις τὸν διεδέχθη μὲ συμφωνίαν νὰ μεταβαίνωσι ταῦτα κατὰ διαδοχὴν εἰς ὅτους ἤθελαν κατέχει τὴν θέσιν ταύτην.

Ἐγράψεν εἰς τὸν Ἰδομενέα ὡς ἀκολούθως:

« Ἰδοὺ χάριτι θεῖα, ἔρθασα εἰς τὴν εὐτυχῆ καὶ τελευταίαν τῆς ζωῆς μου ἡμέραν. Βασανίζομαι τόσον ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους μου, τὸ ὁποῖον μοῦ κατατρῶγει τὴν κύστιν καὶ τὰ ἔντερα, ὥστε σκληρότερον ἄλλο δὲν ἠθελον εἰμπορέσει τις νὰ ραντάσθῃ. Μαιαξὺ ὅμως τῶν δεινῶν μου, αἰσθάνομαι μεγάλην παραμυθίαν, ὅταν κατὰ νοῦν ἀναπολέσω τοὺς εὐλόγους συλλογισμοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἐπλούτισα τὴν φιλοσοφίαν. Σὲ παρακαλῶ, εἰς τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν πάντοτε ἐφανέρωσες δι' ἐμέ καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν μου, νὰ ἐπιμεληθῆς τὰ τέκνα τοῦ Μητροδώρου.

Μετὰ δεκατέσσαρας ἡμέρας, ἀφοῦ ἡ ἀσθένειά του αὕτη ἤρχισεν, ἐβάλλθη εἰς θερμὸν λουτρὸν, ἐτοιμασμένον ἐπίτηδες ἅμα δ' ἐμβῆκεν εἰς αὐτὸ ἐζήτησεν ἓνα ποτήριον ἄκρατον Ἴνον· τὸ ἔπιε καὶ παρευθὺς ἐξέπνευσεν, εἰδοποιήσας τοὺς παρευρισκομένους φίλους καὶ μαθητάς του, νὰ ἐκθυμηθῶσιν αὐτὸν καὶ τὰς νοθεσίας ὅσας τοῦς ἔδωκεν. Ὁ θάνατος οὗτος συνέβη τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 127 Ὀλυμπιάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ὅλοι θλίψιν πολλὰ αἰσθαντικὴν.

ΖΗΝΩΝ

Λέπειος τὴν 129 Ὀλυμπιάδῃ. (π. Χ. 260.)

Ο ΖΗΝΩΝ, ἀρχηγὸς τῆς αἵρέσεως τῶν Στωικῶν ἦτο Κιτιεὺς ἀπὸ τῆν νῆσον Κύπρον. Πρὶν δὲ ἀποφασίσῃ τὴν νὰ ἐπαγγελθῇ, ὑπῆγε κ' ἐσυμβουλευθῆ τὸ μαντεῖον διὰ νὰ μάθῃ τι ὄφειλε νὰ κάμῃ διὰ νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς. Τὸ μαντεῖον ἀπεκρίθη νὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν μορφήν τῶν νεκρῶν· ἐνόησε δὲ ὅτι μὲ τοῦτο ἐσήμαινεν εἰς αὐτὸν ὁ θεὸς νὰ καταγείνη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν βιβλίων. Ἐνησχολήθη μὲ προθυμίαν, κ' ἔλαβε πᾶσαν φροντίδα ν' ἀκολουθῇ τὰς συμβουλὰς τοῦ μαντείου.

Μίαν ἡμέραν ἐρχόμενος καὶ ἐκ δευτέρου ν' ἀγοράσῃ τῆς Φοινίκης πορφύραν, ἐναυχῆσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· ἡ ζημία δὲ αὐτῆ τοῦ ἐπροξένησε μεγάλην θλίψιν. Ἐρχεται εἰς Ἀθήνας, κ' ἐμβὰς εἰς ἓνα βιβλιοπωλεῖον, ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ Ξενοφῶντος πρὸς παραμυθίαν του· ἔλαβε δὲ εἰς αὐτὸ μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἥ τις καὶ ἔπαυσε τὴν λύπην του. Ἡρώτησε τὸν βιβλιοπώλην, ποῦ εὐρίσκονται οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, περὶ τῶν ὁποίων ὠμίζει ὁ Ξενοφῶν. Κράτης ὁ κυνικὸς διέβαινε κατὰ τύχην, καὶ ὁ βιβλιοπώλης ἔδειξεν αὐτὸν μὲ τὸν δάκτυλον καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ζήνωνα· ἰδοῦ, ἀκολούθησε τὸν ἄνδρα τοῦτον.

Ὁ Ζήνων ἦτο τότε εἰς ἡλικίαν τριάκοντα χρόνων· ἠκολούθησε τὸν Κράτητα, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἔγεινε μαθητὴς του. Ἦτο δὲ αἰδέμων πολλά καὶ ἐγκρατέστατος, διὰ τοῦτο δὲν ἐδύνατο νὰ συνηθίσῃ τῶν κυνικῶν τοῦ ἀναισχύντους τρόπους. Ὁ Κράτης ἐνόησε τὴν ἐνόχλησιν τὴν ὀπίαν τοῦτο τοῦ ἔφερε, καὶ θέλων νὰ τὸν θραπέυσῃ τὴν ἀδυναμίαν, τοῦ ἔδωκε μίαν ἡμέραν κακκάβην τινὰ γεμάτην ἀπὸ φακῆν, καὶ τὸν ἐδιώρισε μ' αὐτὴν νὰ διέλθῃ τὸν Κεραμεικόν. Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος ἐρυθρίαζεν ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ ἐκρούπετο μὴ κάνεις τὸν ἴδῃ, ὁ Κράτης τοῦ εἶπε· πονηρὲ, διατί κρούπτεσαι, ἐνῶ δὲν ἔπαθες τίποτε;

Ἡ φιλοσοφία ἤρρεσκε πολὺ τὸν Ζήωνα· εὐχαριστοῦσε πολλάκις τὴν τύχην ὅτι ἔκαμε νὰ χαθῇ ὅλη του ἡ περιουσία εἰς τὴν θάλασσαν. Πόσον, ἔλεγε, μὲ ἦσαν εὖνοες οἱ ἄνεμοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἐναυάγησα!

Δέκα ἔτη καὶ ἐπέκεινα ἐσπούδασε πλησίον τοῦ Κράτητος, χωρὶς ποτὲ νὰ εἰμπορέσῃ νὰ συνηθίσῃ τὴν ἀναίδειαν τῶν κυνικῶν. Ἐπὶ τέλους, ὅταν ἠθέλησε νὰ τὸν παραιτήσῃ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Στίλπωνα τὸν Μεγαρέα, ὁ Κράτης τὸν ἔπιασεν ἀπὸ τὸν τρίβωνα καὶ τὸν ἐκράτει μὲ βίαν. Ὁ Κράτης, τὸν λέγει ὁ Ζήνων, δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ κρατῇ τις ἓνα φιλόσοφον, εἰμὴ ἐκ τῶν ὧτων. Κατάπεισέ με διὰ λόγων ἰσχυρῶν, ὅτι ἡ διδασκαλία σου εἶναι καλύτερα τῆς διδασκαλίας τοῦ Στίλπωνος· εἶδὲ, καὶ νὰ μὲ κλείσῃς, τὸ σῶμά μου μὲν θὰ ἦναι εἰς τὴν οἰκίαν σου, τὸ δὲ πνεῦμά μου αἰείποτε θὰ ἦναι εἰς τὸν Στίλπωνα.

Ἄλλους δέκα χρόνους διέτριψεν ὁ Ζήνων πλησίον τοῦ Στίλπωνος, Ξενοκράτους, καὶ Πολέμωνος· ἔπειτα ἐτραβίχθη, καὶ ἐσύστησε νέαν αἵρεσιν· Ἡ φήμη του δὲν ἤργησε νὰ διαδοθῇ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐντὸς ὀλίγου διεκρίθη ἀπὸ

τούς φιλοσόφους τοῦ τόπου. Ἐκ διαφόρων μερῶν ἤρχοντο πολλοί, οἵτινες ἐπροσηλόνοντο εἰς αὐτὸν κ' ἐγίνοντο μαθηταί του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ζήνων ἐδίδασκεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μίαν στοάν, διὰ τοῦτο οἱ ὀπαδοί του ὠνομάσθησαν Στωικοί.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμων διαφερόντως, ὥστε τὸν ἔκαμαν κλειδοῦχον τῆς πόλεως των· τοῦ ἡγεῖραν ἀνδριάντα καὶ τοῦ ἐπρόσφεραν δῶρον χρυσοῦν στέφανον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀντίγονος δὲν ἔπαυε θαυμάζων τὸν φιλόσοφον τοῦτον, καὶ ὅσάκις ἤρχετο εἰς Ἀθήνας ὑπήγαινε καὶ ἤκουε τὰ μαθήματα του· πολλάκις ἔτρωγεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἢ τὸν ἔφερεν εἰς τοῦ κιθαριστοῦ Ἀριστοκλέους διὰ νὰ συνδειπνήσῃ μαζί του. Ἐπειτα ὁμοίως ὁ Ζήνων ἀπέφευγε νὰ συνευρίσκεται εἰς συμπόσια καὶ συναναστροφάς, φοβούμενος μὴν οἰκειωθῆ πολὺ. Ὅ,τι ἐδυνήθη ἔκαμεν ὁ Ἀντίγονος διὰ νὰ τὸν ἐλκύσῃ πλησίον του, ἀλλ' ὁ Ζήνων ἀπεποιήθη τιμίως νὰ κάμῃ τὸ ταξίδιον τοῦτο, καὶ εἰς τόπον του ἔστειλε τὸν Περσαῖον καὶ Φιλωνίδην, καὶ τοῦ ἀπεκρίθη ὅτι ἠσθάνετο μεγάλην χαρὰν διὰ τὴν ἄκραν κλίσιν, τὴν ὁποίαν πρὸς τὴν παιδείαν ἐδείκνυε· ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἰκανώτερον νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὰς τρυφίλας ἡδονάς καὶ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐναγκασθῆ τὴν ἀρετὴν παρὰ τὴν ἀγάπην τῆς φιλοσοφίας. Τέλος πάντων, προσθέτει, ἂν τὰ γηρατεῖα καὶ τὸ φιλάσθενόν μου δὲν μ' ἐμπόδιζαν νὰ ἐξέλθω, δὲν ἤθελα λείψαι νὰ κατασταθῶ πλησίον σου, ὡς ἐπιθυμοῦμαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν γίνεται, σὲ στέλνω δύο φίλους μου, οἵτινες μὲ εἶναι πολύτιμοι διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν των, καὶ πολὺ ἀπ' ἐμὲ ὑγιειεστερι. Ἐὰν δὲ σπουδαίως συνδιαλέγῃσαι μὲ αὐτοὺς καὶ καταγείνης ν' ἀκολουθήσῃς τὰ διδάγματα, ὅσα θέλουν σὲ διδάξαι, θέλεις εἰδεῖ ὅτι δὲν θὰ σε

λείπει τίποτε ἀφ' ὧν θεωροῦνται εἰς τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν.

Ὁ Ζήνων ἦτον ὑψηλὸς καὶ λιγνός, τὸ δὲ δέρμα του ἦτο μακρὸν πολλά· διὰ τοῦτο τινὲς τὸν ὀνόμαζαν Αἰγύπτιον θοδινκα· ἡ κεφαλή του ἐκλίνε πρὸς ἓνα τῶν ὤμων του, αἱ δὲ κνήμαί του ἦσαν χοιδοραὶ καὶ ἀσθενεῖς. Ἐνδύετο δὲ πάντοτε μὲ φάρμακον ἐλαφρότατον, καὶ ὅσον μικροτέρας τιμῆς ἀξίον ἐδύνατο νὰ εὕρη. ἔζη πάντοτε μ' ὀλίγον ψωμι, σῦκα, μέλι, καὶ κρασί γλυκόν, χωρὶς ποτὲ νὰ τρώγῃ τίποτ' ἐψητόν. Ἦτο δὲ καὶ τόσο ἐγκρατὴς, ὥστε, ὅταν ἐπὶ τούτου ἠθέλων νὰ ἐπαινέσωσι τινὰ, ἔλεγαν· εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν Ζήνονα σωφρονέστερος. Τὸ βῆδισμά του ἦτο σεμνόν, τὸ πνεῦμά του ὀξύ, καὶ ἡ διάθεσίς του ἀνστηρά. Αἰσθῶν ἐρρύτιδονε τὸ πρόσωπόν του καὶ περιέστρεψε τὰ χεῖλη του. Πολλάκις μόλιόντοστο εἰς κῆρὸν εὐφροσύνης, ἦτον εὐθυμότατος, καὶ εὐχαρίσται ὅλην τὴν συντροφίαν. Ἐρωτώμενος δὲ τὸν λόγον τῆς μεταβολῆς του, ἀπεκρίνετο· Ἐὰ λοβσινάρια εἶναι φύσει πικρὰ, μῶν εκεύδμενα ὄρωσ εἰς τὸ νερὸν γλυκαίνονται.

Ἦτο βραχυλογώτατος εἰς πᾶσαν περίστασιν. Ἐρωτώμενος δὲ τὴν αἰτίαν, ἔλεγεν ὅτι αἱ συλλαβαί, καὶ ὁκόσιας μεταχειρίζονται οἱ σοφοί, πρέπει ὅλαι νὰ ἦναι βραχεῖαι, ἀν ἦναι δυνατόν. Θέλων δὲ νὰ ἐπιπλήξῃ τινὰ, τὸν ἐπέπληττε μὲ μεγάλην πάντοτε συντομίαν καὶ ἀειπότε πλεγμαίως.

Νεανίσκος τις μίαν ἡμέραν τὸν ἐβιάζε παρακαλῶν αὐτὸν ἐπιρδόνως περὶ τινὸς ὑποθέσεως ὑπεράνω τοῦ σπνεύματός του· Ὁ Ζήνων ἔφερεν ἓνα καθρέπτην, καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἔβαλε καὶ ἐκατόπτερεθη, τοῦ λέγει· Νοκίσεις ὅτι αἱ ἐρωτήσεις σου ἀεταὶ συμφωνοῦν μὲ τὸ πρόσωπόν σου,

ἔλεγεν ὅτι τῶν ρητόρων οἱ κακοὶ λόγοι ὁμοιάζουν τὸ νόμισμα τῆς Ἀλεξάνδρειας, τὸ ὑποῖον κατὰ μίαν τὸ φαινόμενον ἦτον ὄρθιον, τὸ μεταλλὸν τὸν ὄρωσ ἦτο καταπέτατον.

Τὸ μεγαλύτερον αἰκόν, ἔλεγε, τὰ ὄπριον εἰμπορεῖ νὰ κέρη τις εἰς τοὺς νέους, εἶναι νὰ τοὺς ἀνατρέφῃ εἰς τὴν ματαιότητα· ὅτι πρέπει νὰ τοὺς συνθίξῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὸ νὰ μὴ κίμνουν τίποτε ἀκαίρως. Ὁ Καφάσιος, προσθέτει, ἰδίῳ μίαν ἡμέραν ἕνα τῶν μαθητῶν τοῦ οἰήσεως γέμοντα, τὸν ἐρώτασε καὶ τοῦ λέγει· Ὅταν ὑψώθῃς ὑπεράνω τῶν ἄλλων, δὲν θέλεις εἶσθαι διὰ τοῦτο τίμιος ἄνθρωπος· εἰς ὅμως γείνης τίμιος ἄνθρωπος θὰ ὑψώθῃς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους.

Τί ἐστὶ φίλος ἐρωτώμενος, ἄλλος ἐγὼ, ἀπεκρίνετο.

Εὐρεθείς μίαν ἡμέραν εἰς ἕνα συμπόσιον, τὸ ὄπριον ἔκαμαν εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Πτολεμαίου, δὲν ἐλάλησε τίποτε καθ' ὅλον τὸ γεῦμα. Οἱ δὲ πρέσβεις, θυμιάσαντες διὰ τοῦτο, τὸν ἠρώτησαν ἂν ἤθελε νὰ ἰδεάσῃ τι τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον· εἶπτε εἰς αὐτὸν, ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι ἐδῶ ἕνας ἄνθρωπος ὅστις ἠξεύρει νὰ σιωπᾷ.

Οἱ Στωικοὶ ἐδόξαζαν ὅτι τὸ τέλος τὸ ὄπριον χρεωατεῖ τις νὰ ἐκλέξῃ εἶναι νὰ ζῇ κατὰ φύσιν· ζῆν δὲ κατὰ φύσιν εἶναι νὰ μὴ κίμνωμεν τι ἐναντίον ἐκείνου, τὸ ὄπριον μᾶς ὑπαγορεύει τὸ λογικόν, νόμος γενικὸς καὶ κοινὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀθρώπους.

Ὅτι ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐνεγκλιέξεται τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅ ἀρετὴν, χωρὶς νὰ φροντίζῃ περὶ ἀνταμοιβῆς· ὅτι αὕτη ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ εὐτυχεῖς τοὺς ἀθρώπους, καὶ ὅτι αἱ ἀπολαύοντες αὐτὴν χεῖρον ἐντελῆ εὐδαιμονίαν, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν μεγαλύτερων δεινῶν.

Ὅτι ὠφέλιμον ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ τίμιον, καὶ ὅτι τὸ ἀνόσιον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾔναι ποτε ὠφέλιμον.

Αἱ τρυφηλαὶ ἡδοναὶ, ἔλεγον, δὲν εἶναι ἀρετὴν κατὰ εἰς τίμιον· τὸ δὲ ἀτίμιον δὲν εἰμπορεῖ νὰ ᾔναι μέγαλον.

ὅτι ὁ σοφὸς δὲν φοβεῖται· ὅτι δὲν εἶναι ἀλαζών, ἀδιάφορος ὢν διὰ τὴν δόξαν· ὅτι τοῦ σοφοῦ ὁ χαρακτήρ πρέπει νὰ ᾔηται αὐστηρὸς καὶ εἰλικρινής· ὅτι δὲν τοῦ ᾔηται ἀπεγορευμένον ἢ πόσις τοῦ οἴνου, ἀλλὰ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ μεθύῃ, διὰ νὰ μὴ χάσῃ οὔτε στιγμήν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ· ὅτι ὀφείλει νὰ ἔχῃ μέγα σέβας πρὸς τοὺς θεοὺς, νὰ κάμνῃ θυσίας εἰς αὐτοὺς, καὶ νὰ ἐγκρατεῖται ἀπὸ πᾶσαν ἀσωτείαν.

ὅτι μόνος ὁ σοφὸς εἶναι ἄξιος φιλίας· ὅτι χρεωστῆ νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὴν κακίαν καὶ νὰ παρακινή τούς πολίτας εἰς τὴν ἀρετὴν· ὅτι ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ὡς δυνάμενος μόνος αὐτὸς νὰ κρίνῃ περὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ πράγματος· ὅτι αὐτὸς μόνος εἶναι ἀνεπίληπτος καὶ ἀνίκανος νὰ βλάβῃ τινά, καὶ αὐτὸς μόνος δὲν θαυμάζει ὅσα συνηθίζουν νὰ ἐκπλήττωσι τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

Διατείνονται ὅτι ὅλαι αἱ ἀρεταὶ συνέχονται οὕτως ἀλλήλαις, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ τις μίαν χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰς ἄλλας·

ὅτι μεταξὺ κακίας καὶ ἀρετῆς μέσος ὅρος δὲν ὑπάρχει· καὶ καθὼς εἶναι ἀπολύτως ἐπάναγκες ἢ στρεβλὸς ἢ ἴσος νὰ ᾔηται τις, οὕτω πᾶσα πράξις πρέπει νὰ ᾔηται καλὴ ἢ κακὴ.

ὁ σοφὸς εἶναι ὁ μόνος εὐτυχὴς ὡς μὴν ἔχων ποτὲ ἀνάγκην τινός· ὅτι ὀφείλει νὰ ἐκτίθεται εἰς τὰς σκληροτέρας βασάνους διὰ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς φίλους τοῦ· ὅτι εἶναι ἀφοβός, ἀγαθοποιὸς εἰς ὅλους, ἀνίκανος νὰ βλάβῃ τινά· ὅτι ἔχει παντὸς εἶδους ἐπαγγέλματα, ὡς καὶ ὅταν μετέρχεται ἐν μόνον, καὶ ὅτι συγκρίνεται ἄριστα μὲ θεάτρον

ὑποκριτὴν, ὅστις ἤξεύρει νὰ παραστήσῃ ὁμοίως τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Θερσίτου.

Ἦθελαν δὲ νὰ ᾔν' αἱ γυναῖκες ὅλαι κοιναὶ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, καὶ καθεὶς νὰ συνευρίσκεται μὲ ὅποιαν πρώτην ἀπὴντα, χωρὶς νὰ προσηλόνεται εἰς κάμμειαν· καὶ μὲ τοῦτο ἤθελεν ἐμποδισθῆ ἡ ζήλοτυπία καὶ πᾶσα ὑπόψια μοιχίας· ἕκαστος δὲ τότε ἤθελε θεωρεῖ ὅλους τοὺς νέους ὡς ἰδιὰ του τέκνα.

Οἱ Στωικοὶ ἐδίδασκον ὅτι ἐν μόνον ὑπέρτατον ἂν ὑπάρχει· πλὴν ὅτι ὀνομάζομεν αὐτὸ διαφοροτρόπως· ποτὲ μὲν **Τύχην**, ποτὲ δὲ **Νοῦν** καὶ ἄλλοτε **Δία**. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐν εἶναι ζῶον λογικόν, ἀθάνατον, ἐντελές, μακάριον καὶ ἀπαθές. Τὸ δὲ διοικοῦν τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ὄντα εἶναι ἡ Πρόνοια.

Ἀπεδέχοντο δύο ἐρχάς· τὸ ἐνεργοῦν καὶ τὸ πάσχον (l'agent et le patient), δηλονότι τὸν θεὸν καὶ τὸν κόσμον.

Ἐδόξαζον τὴν ὕλην διαιρετὴν ἐπ' ἀπειραν, ὅτι μόνος ἓνας κόσμος ὑπάρχει σχῆμα ἔχων στρογγύλον, ὡς ἀρμοδιώτερον τοῦτο εἰς τὴν κίνησιν. Ἐνόμιζον, καθὼς καὶ ὁ Πυθαγόρας καὶ Πλάτων, ὅτι ἐμψυχόνεται ὑπὸ τινος πνευματώδους οὐσίας διαχυμένης καθ' ὅλα του τὰ μέρη· ὅτι ἡ ὕλη αὕτη δὲν διακρίνεται δι' ὅλου ἀπὸ τὸν θεόν, καὶ ὅτι σχηματίζει ὁμοῦ μὲ τὸν κόσμον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ζῶον, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον μέρος, οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι εἶναι ὁ οὐρανός, οἱ δὲ ὅτι ὁ ἥλιος. Ἐδόξαζον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ κόσμος κεῖται εἰς τὸ μέσον ἀπείρου τινός καὶ κενοῦ διαστήματος· ὅτι πάντα εἶναι πλήρη εἰς τὸν κόσμον, καθότι ἡ ῥευστὴ ὕλη, ἥτις σχηματίζεται παντοιοτρόπως, πληροῖ τὰ διαστήματα, τὰ ὅποια ἀφίνονται ἀπὸ τὰ ὀγκώδη σώματα, καθὸ μὴ δυνάμενα ταῦτα νὰ ἐφάπτωνται παντοῦ ἀμέσως, ἐξ αἰτίας τῆς ἀταξίας των.

Ἐδισχυρίζοντο δὲ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι φθαρτός· διότι, ἔλεγον, τὸ ὅλον εἶναι φθαρτὸν ὅταν ἕκαστον τῶν μερῶν τοῦ εἶναι φθαρτὸν· ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν τοῦ κόσμου εἶναι φθαρτὸν, καὶ αὐτὸς λοιπὸν ὁλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι φθαρτός. Ὅτι οἱ ἀκίνητοι ἀστέρες αἰωρήθησαν ὑπὸ τῆς κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ· ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι πῦρ καὶ ὀγκωδέστερος τῆς γῆς, διότι τῆς γῆς ἡ σκιά εἶναι κωνοειδής· ὅτι ὁ ἥλιος καὶ οἱ λοιποὶ ἀστέρες τρέφονται ἀπὸ τοὺς ἀτμοὺς, οἵτινες ἀπυφέρονται ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἐγνώρισαν δὲ τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν τῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, καθὼς καὶ τὴν αἰτίαν τῶν βροντῶν καὶ ἀστραπῶν. ἔλεγον ὅτι αἱ δύο κατεψυγμέναι ζῶναι εἶναι ἀκατοίκητοὶ διὰ τὸ πολὺ ψύχος· ἡ δὲ διακαυμένη εἶναι ὁμοίως ἀκατοίκητος διὰ τὴν ὑπερβολικὴν θερμότητα.

Ὁ Στωικὸς Ἀρίστων ἤθελε νὰ ἐξορισθῇ ἡ λογικὴ, καὶ ἐσύγκρινε πολλάκις τὰ ἐπιχειρήματα ταύτης μὲ τὰ ὑφάσματα τῆς ἀράχνης, τὰ ὅποια φαίνονται μὲν ὡς ἐπιδέξια καὶ τακτοποιημένα, ἀλλ' εἶναι ἀνωφελῆ.

Ὁ δὲ Χρῦσιππος ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐτίμα τὴν λογικὴν καὶ τόσον ἐπρώτευσεν εἰς τὴν τέχνην ταύτην, ὥστ' ἔλεγον ὅλοι συμφώνως ὅτι, ἐὰν οἱ θεοὶ εἶχον ἀνάγκην λογικῆς ἤθελον μεταχειρισθῆ μόνον τὴν τοῦ Χρυσίππου.

Ὁ Ζήνων ἐζήσθη μέχρι τῶν ἐννεήκοντα ἐτῶν χωρὶς ποτὲ ν' ἀρρώσθησεν. Ὁ θάνατός του ἐπροξένησε μεγάλην λύπην. Μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος τὴν εἶδησιν ταύτην, ἐφάνη εἰς ἄκρον λυπημένος. Μάκαρες θεοί, εἶπε, τί θέαμα ἔχασα! Ἐρωτηθεὶς, διατί τόσον ἐτίμα τὸν φιλόσοφον τοῦτον, διότι, ἀπεκρίθη, ὅσα μεγάλα δῶρα τὸν ἔκαμα ποτὲ δὲν τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ φανῇ ἀγενής.

Ἐστειλεν ἀμέσως πρέσβεις κ' ἐπαρακάλεσε τοὺς Ἀθηναί-

ους νὰ θάψουν τὸν Ζήνωνα εἰς τὸν Κεραμεικόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μέρους δὲν συνησθάνθησαν ἀλιγώτερον ζωπρῶς τὴν τελευτὴν τοῦ Ζήνωνος. Οἱ πρώτιστοι ἄρχοντες τὸν ἐγκωμίασαν δημοσίως μετὰ τὸν θάνατόν του· διὰ νὰ γείνη δὲ τοῦτο ἐπισημότερον ἔτι, ἐξέδωκαν τὸ ἐξῆς ψήφισμα.

Ψήφισμα.

« Ἐπειδὴ ὁ Ζήνων, υἱὸς τοῦ Μυασέου Κιττιεύς, ἐδίδαξεν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἰς πολλῶν ἐτῶν διάστημα, παρέκίνει διηνεκῶς πρὸς ἀρετὴν τοὺς νέους, οἵτινες παρ' αὐτῷ ἐμαθήτευσον, διῆγε βίον σύμφωνον μετὰ τὰς ἐδιδάσκων, ἔκρινεν ὀρθῶς ὁ δῆμος νὰ τὸν τιμῆσῃ δημοσίως, νὰ τοῦ προσφέρῃ δῶρον χρυσοῦν στέφανον, τοῦ ὁποίου εἶναι δικαίως ἄξιος διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ χρηστότητα καὶ σωφροσύνην, καὶ νὰ τοῦ ἐγείρῃ μνημα μετὰ δημόσια ἐξοδα εἰς τὸν Κεραμεικόν. Ὁ δῆμος διατάσσει νὰ ἐκλεχθῶσι πέντε ἄνδρες εἰς τὰς Ἀθήνας, οἵτινες θέλουν φροντίσει τὴν κατασκευὴν τοῦ στεφάνου καὶ τοῦ μνημάτος. Ὁ γραμματεὺς τοῦ δήμου θέλει χαράξῃ τὸ παρὸν ψήφισμα ἐπὶ δύο στηλῶν, ἐξ ὧν ἡ μία θέλει τεθῆ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸ Λύκειον. Τὰ δὲ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρήματα θέλουσι προθύμως τεθῆ εἰς χεῖρας τοῦ φροντιστοῦ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, διὰ νὰ γείνη γνωστὸν εἰς ὅλους ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶσι τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. »

Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐξεδόθη ἐπὶ Ἀρρένιδου ἄρχοντος εἰς Ἀθήνας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ζήνωνος.

Ἴδου δὲ πῶς ὁ Ζήνων ἀπέθανε.

Μίαν ἡμέραν, λέγουν, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὴν σχολὴν του,

ἐπρόσκωψεν (ἐσκόνταψεν) εἰς ἓνα τι καὶ ἔσπασε τὸν δάκτυλόν του. Ἐνόμισε δὲ τοῦτο ὡς προειδοποίησιν τὴν ὀπείαν ἔτιδον εἰς αὐτὸν οἱ θεοὶ τῆς μετ' ὀλίγον τελευτῆς του. Ἐκτύπησε παρευθὺς τὴν γῆν μετὰ τὴν χεῖρά του, καὶ εἶπε· μὲ ζητεῖς, ἕτοιμος εἶμαι· καὶ χωρὶς περισσότερον ν' ἀργοπορήσῃ, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ τοῦ δακτύλου του τὴν θεραπείαν, ἀπεκαρτέρησε καὶ ἀπέθανεν. Ἀφ' οὗ δὲ καιροῦ ἤρχισε χωρὶς διακοπὴν νὰ διδάσκῃ μέχρι τῆς τελευτῆς του, ἦσαν περασμένα τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἔτη, καὶ ἐξήκοντα ὀκτὼ ἀφ' οὗ ἤρχισε νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὴν φιλοσοφίαν πλησίον τοῦ Κράτητος.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

Προοίμιον·	Σελ.	III
Βίος Φεγελάωνος·		III
Θαλήης.	Σελ.	4
Σόλων.		9
Πιπτακός.		31
Βίας.		39
Περίανδρος.		45
Χείλων.		52
Κλεόβουλος.		56
Ἐπιμενίδης.		60
Ἄναχαρσις.		65
Πυθαγόρας.		70
Ἡράκλειτος.		82
Ἄναξαγόρας.		87
Δημόκριτος.		94
Ἐμπεδοκλῆς.		100
Σωκράτης.		106

Πλάτων.	Σελ.	118
Ἀντισθένης.		128
Ἀρίστιππος.		135
Ἀριστοτέλης.		146
Ξενοκράτης.		161
Διογένης.		166
Κράτης.		188
Πύρρων.		195
Βίων.		201
Ἐπίκουρος.		206
Ζήνων.		225

